

Література

1. Атрошенко Г.І., Негрій І.І. Поетика казок Всеволода Нестайка: мовностилістичний аспект. *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Літературознавство*. Харків, 2014. Вип. 3(79). Частина друга. С. 3–11.

2. Атрошенко Г.І., Негуляєва О.С. Аспекти лінгвостилістичного аналізу поезії, призначеної для дитячого читання. *Українська література в загальноєвропейському контексті: збірник наукових праць*. Мелітополь : ФОП Однорог Т.В., 2018. Вип. 1. С. 11–16.

3. Мензатюк З. Дочка Троянди. *Дитяча література. Твори українських письменників II пол. XX – початку XXI століть* / упоряд. Н.І. Богданець-Білокаленко. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2011. С. 330–340.

Атрошенко Г.І.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української і зарубіжної літератури

Чуйко А.В.

студентка II курсу

Негуляєва О.С.

студентка магістратури

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

ХУДОЖНЯ МОДЕЛЬ СВІТУ В КАЗКАХ ГАННИ МАЛИК

Анотація. У статті подано загальний огляд художньої моделі світу в казках Ганни Малик з акцентуацією на її (казці) жанрових різновидах. Підкреслюється виховна спрямованість текстів, призначених для дитячого читання.

Ключові слова: література для дітей, сучасна літературна казка, поетика, художній світ, жанри казок.

Ганна Малик (Галина Миколаївна Малик) родом своїм із казкової Олександрівщини, як сама завжди пояснює. Народилася вона у місті Бердянську Запорізької області. Подія ця сталася 12 серпня 1955 р. Дівчині було повних тринадцять, коли сім'я змінила місце помешкання й переїхала до селища Середнього, що на Закарпатті. Письменниця згадує, що ніколи не було їй так радісно й спокійно, як у дитинстві та в юності. Школа – то взагалі

особлива мова. Вчилася дуже добре, однокласники любили її за веселий характер, мала Галина почуття гумору, підтримувала людей у скрутну хвилину і, як сама зізнається, ніколи не збиралася бути письменницею.

До читання мала неабиякий хист: досить рано навчилася читати (у п'ять років) і читала дуже багато. А першою книжкою, яка потрапила до рук дівчинки, була збірка «Українські народні казки», яку мати подарувала дитині на день народження. Це був для Ганни Малик «і буквар, і розвага, і цілий новий світ» [5]. З дитинства Ганна Малик запам'ятала на все життя вірш Платона Воронька «Падав сніг», який став її улюбленим.

Після закінчення школи Ганна Малик вступила до Ужгородського педагогічного університету на філологічний факультет. Здобувши вищу освіту, почала працювати спочатку коректором у міській друкарні, а пізніше – «отримала місце» у Закарпатській обласній науковій бібліотеці. З 1991 р. Ганна Малик переходить на «видавничу діяльність». Цього ж року обіймає «головну» посаду у видавництві «Закарпаття» – головного редактора. 1998 рік приніс письменниці «дуже гарну роботу і насолоду» [1, с. 217], вона стала видавцем та редактором «Дзвіночка» – журналу для дітей.

Свої перші твори Ганна Малик написала ще у старшій школі. Але так сталося, що потім «руки не тримали пера досить довго, призабулися дитячі мрії» [1, с. 218]. Так вийшло, що повернулася до «дитячого писання» тільки тоді, коли стала сама матір'ю; і невеликі вірші створювала для своєї маленької доньки. Трапилося так тому, що донька, як і, зрештою, всі діти, була «чомучкою», хотіла отримувати відповіді на всі невпинні свої «Чому?». Щоб пояснити часто зовсім прості, але надзвичайно важливі істини, Малик-мати і створювала «віршики». Це були звичайні, легкі твори для дітей, але часто із зовсім неочікуваними сюжетами, що й робило їх такими собі «віршиками-казочками» [1, с. 223].

Ганна Малик почала писати для дітей твори, які за жанром сама визначає як казкові повісті. Персонажі казок постійно потрапляють у такі пригоди, які аж ніяк не назвати звичайними, з ними відбуваються події, що є й небезпечними, але радісними своєю новизною і наповненістю. У сюжеті казок Ганни Малик герої – реальні діти, наші сучасники – можуть потрапити до казкової країни, де є свої герої, що з казкових країн можуть потрапити до нашого реального сьогодення.

З 1991 р. Ганна Малик стала членом Національної спілки письменників України. На сьогодні має неабиякий творчий доробок у галузі художньої літератури для дітей. Її найвідоміші твори для дитячого читання: «Подорож Алі в Країну Чудес», «Незвичайні пригоди Алі в Країні Недоладії», «Пантлик і Фузя», «Злочинці з паралельного світу», «Подорож у королівство сяктаків»,

«Пригоди Іванка і Беркутка». Твори Ганни Малик полюбилися дитині-читачеві. Вони гідно поціновані дітьми, дорослими, та літературними критиками; у 1998 році за дитячі повісті-казки «Незвичайні пригоди Алі в Країні Недоладії» і «Подорож у королівство сяктаків» письменниці було присуджено літературну премію імені Олександра Копиленка; а в 2003 році за казкову повість «Злочинці з паралельного світу» Ганна Малик стала лауреатом Всеукраїнської літературної премії імені Лесі Українки.

У 2005 році вийшла книжка Ганни Малик – казка «Пригоди в зачарованому місті». Через два роки вона була гідно поцінована: у 2007 році Малик Галину Миколаївну було відзначено літературною премією імені Ф. Потушняка.

Герої Ганни Малик живуть «в часі нашому, і поза ним». Їх пригоди продовжуються «в часі, й поза ним» [5]. Вони такі різні, але всіх їх поєднує нестримне бажання «все-всеньке» побачити, «усе-усеньки» [1, с. 238] почути-послухати, охопити, подивитися, намалювати, домалювати, розфарбувати.

Казка Ганни Малик «Пантлик і Фузя» розповідає про двох клоунів, які роблять (і просто не можуть не робити!) все навпаки. Казка написана в такому незвичайному жанрі – жанрі казки-незвичайки [1, с. 218].

Казка «Пантлик і Фузя» незвичайна тим, що «з нею можна робити що завгодно» [5]: можна малюнки розмалювати, лінії такі різні, що слід їх домальовувати, продовжувати (адже вони становлять елементи письма), можна, тримаючи міцно олівець чи ручку, просто малювати разом із чоловічками, а це сприяє запам'ятовуванню і навіть усвідомленню, чого ж робити не можна. Така казка змушує дитину-читача/слухача/художника-початківця логічно мислити, розмірковувати, розшукувати, дізнаватись щось нове, незвичне. Як-от, роздуми на маргінесах книжки: Пантлик – щось незвичне, не всім знайоме, зрозуміле; що ж означає це ім'я? Ця загадка для закарпатських дітей зовсім проста. Відгадка очевидна: на закарпатському діалекті пантлик – це стрічка. Чому його так назвали? який у нього характер? він кольоровий? якого кольору? різнобарвний? невже білий? тощо – такі питання ставить читач.

Казка «Чорний Маг і зачароване місто» – це книжка-комікс, отже, казка-комікс. Вона смішна, виписана з тонким, легким гумором, переповідає різні пригоди, а ще, дякуючи видавцям (і це є неодмінним атрибутом успіху), яскраво ілюстрована. Із двома друзями (любить це число Ганна Малик, використовуючи його мало не в кожній казці) трапляються такі незвичайні пригоди, що вони цілком заслуговують на визначення: цікаві казкові історії.

Бібл-Бабл і Гравик – ось такі теж незвичні трохи (бо ж казкові) імена мають двоє друзів – ніколи не посидять спокійно, поважно, як усі (!) діти, все

їм треба «щось вкоїти» Найцікавіше виписаний епізод із іграми: Бібл-Бабл і Гравик хочуть спробувати врятувати їх (ігри) від Чорного Мага і намагаються це здійснити, що їм, врешті-решт, і вдається. Це – казка-комікс, її цікаво читати ще й тому, що поєднано «2*1»: можна ще й бачити як відбуваються події.

У кожної дорослої людини, як і в кожної маленької дитини, обов'язково є свої таланти, у кожного є події, про які варто розповісти і про які цікаво послухати. Із творчого доробку Ганни Малик виділяється казка «Подорож у королівство сятаків» саме своїми героями і подіями, які трапляються з ними. Авторка дає цікаві імена своїм персонажам. Вони такі промовисті, що, здається, не потребують виписування якихось додаткових характеристик, як-от: Кефіра – так звать учительку – вона «біла, бліда, як молоко», зморщена, худа; Дир-Пир – це не хто інший, як Дирмидонт Пирмидонтович, він завжди аж занадто багато розмовляє, здається, ні на хвилину не може стулити рота, дуже багато чого (все!) обіцяє, але ніколи нічого не робить і, звичайно ж, обіцянки свої й не збирається виконувати; королева називається Сяк Такева, її чоловік – О'Ман; мати-королева має двох синів-престолонаслідників, хлопчиків зовуть Сякусь і Такусь; вони не вмюють нічого робити, окрім тільки «писати ябеди» на когось (одразу на згадку приходять «Дивовижні пригоди в лісовій школі» В. Нестайка зі своїми не менш промовистими іменами [2, с. 12]).

До країни Сяк-Таків збирали усі таланти, які зникали в людей. Тут були: Конструктор, Кухар, Манжетник, Електрик, Пекар, Кондитер, Листоноша, Художник та багато інших. Казка повчає читачів: свої таланти варто шанувати, не розгубити їх із плином часу.

У творчому доробку Ганни Малик є фентезі для дітей – «Вуйко Йой і Лишиня». Дитяча письменниця «населила» світ казкової повісті казковими персонажами. Народний дух, вірування, звичаєвість, увесь казковий світ має своє коріння в уснопоетичних зразках: вуйко Йой – це добрий хатній дух, домовичок; Лишиня – це легковажний цвіркун із народної байки-оповідки.

У фентезі Ганни Малик вуйко Йой надзвичайно дбайливо оберігає не лише рідну хату (як йому й належить), а й турбується про всіх лісових мешканців (він нагадує усім відомого Маленького принца, адже той також з великою любов'ю і захопленням дбав про свою маленьку планету).

Лишиня із захопленням спостерігає за зоряним небом, йому так подобається ранок, приваблює зір барвисте різнотрав'я. Він допомагає в біді: рятує пуголовків, щоб вони потім змогли стати жабками, переносить їх із калюжі (вона пересихає!) в невеличке озерце. Навколишній ліс став улюбленим світом героя: в ньому гарно жити, адже є чим милуватися і про

кого турбуватися. Але цей чудовий світ наш герой все ж таки зважився покинути, коли виявилось, що оту прадавню хатку (увесь мікросвіт-мікровсесвіт його!) вже не населяють люди (його турбота). У старезній хаті залишився тільки він сам – вуйко Йой – та ще Лишиня і Мишеня, ЯкеНе ХотілоВиростиВеликим; і мають цю хатку перевезти в загадкове місто (сканзен).

Про дівчинку Алю, що потрапила до країни Недоладії, розповідає казка Ганни Малик «Незвичайні пригоди Алі в країні Недоладії». Аля – героїня казки – свої справи завжди не доводила до кінця, недороблювала, а Недоладія – це така країна, де нічого й ніколи не дороблюється і живуть в ній недоладяни. У Недоладії тільки один персонаж «все доробляє», доводить усі справи до кінця: це – Кат. До нього недобрый і жорстокий Перший Недорадник приводить героїв, і Кат відрубуює їм голови. Аля повернулася додому із Недоладії, але в руках мала досить великий список. До нього було занесено імена усіх, до кого мала завітати Аля, щоб попередити: не потрапляйте до Недоладії. Читачів авторка запитує в кінці твору: «А до тебе вона ще не приходила?».

За жанром «Незвичайні пригоди Алі в країні Недоладії» – повчальна казка. Але Ганна Малик робить її веселою, її герої наділені фантастичними здібностями (як-от: Недочеревик – із казкової країни він може подорожувати в наш, реальний світ), але мають і реальні «людські» риси – гнів, лінощі, непослідовність. З великою майстерністю авторка доносить до читачів головну думку казкової історії про те, що «кожна розпочата справа має бути завершена» [1, с. 238], а ще засуджує жорстокість, неробство, лінощі, спонукає до праці. Загальна стильова домінуюча тенденція казки життєстверджуюче-оптимістична [3, с. 12].

Місце дії казки «Незвичайні пригоди Алі в країні Недоладії» – країна Недоладія, зачарована й таємнича. Тут живуть усі кимось недороблені справи. Час дії – ось зараз, сьогодні, а, може, й учора, чи позавчора. Місто Недоград – столиця Недоградії – символічне місце. Про нього дізнаємося ось що: «Таке місто може хіба що приснитися в примарному сні. На кривулястих вуличках безладно стояли не будинки, а якісь розвалюхи. Один будинок був наче ножем перерізаний навпіл. У деяких бракувало вікон і зовсім не було дверей. Замкові башти були криві, наче їх погнуло вітром, і кожній чогось не вистачало. Центральну вежу прикрашав величезний старовинний годинник, на якому була лише одна стрілка – хвилинна» [1, с. 237].

Опис міста дивує, вражає. Це ж столиця – головне місто, але тут так все неладно. Є тут і годинник (за канонами казки), але він, виявляється, теж недороблений. Так, Недоладія – символічне місце, і туди потрапляє всяк, хто недоробив аж більше ста справ. «Художній світ максимально наближений до видимого, даного нам у відчуттях, та все ж такий, що існує у нашій уяві, збуджуваній образом» [2, с. 13].

Пригоди Алі в країні Недоладії дозволяють формувати її особистість через включення її «в систему соціальних відносин, отримання уявлення про різні соціальні ролі та їх виконання, залучення до участі у вирішенні моральних, трудових, соціальних проблем суспільства» [4, с. 91].

Казки Ганни Малик дозволяють читачеві відкрити чарівний світ, зазирнувши до нього неупереджено й без сумнівів, вчитися вирішувати проблеми, які постають перед кожним, навчитися використовувати свій потенціал, ставитись один до одного та до навколишнього світу.

Література

1. Аз, буки та інше... *Колосок*. Хрестоматія дитячої літератури. Харків, 2017. С. 217–239.
2. Атрошенко Г.І. Тварини в хронотопі казки Всеволода Нестайка «Дивовижні пригоди в лісовій школі». *Південний архів. Філологічні науки*. Збірник наукових праць. Випуск LXVI. Херсон, 2017. С. 12–17.
3. Атрошенко Г.І., Негуляєва О.С. Аспекти лінгвостилістичного аналізу поезії, призначеної для дитячого читання. *Українська література в загальноєвропейському контексті*. Збірник наукових праць. Мелітополь : ФОП Однорог Т.В., 2018. Вип. 1. С. 11–16.
4. Атрошенко Т.Ю. Шляхи спрямування позакласної виховної роботи з учнями підліткового віку в напрямі соціокультурного розвитку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Збірник наукових праць. Випуск 62. Т. 1. Запоріжжя, 2019. С. 90–93.
5. Цикл уроків з теми: «Літературні казки». Нова програма. 5 клас.